

UDZIAŁ W ZORGANIZOWANEJ GRUPIE
LUB ZWIĄZKU PRZESTĘPCZYM W ŚWIETLE ORZECZNICTWA
SĄDÓW APELACYJNYCH I SĄDU NAJWYŻSZEGO

ANNA TYWOŃCZUK–GIENIUSZ,¹ RAFAŁ REJMANIAK²

Ustawodawca w konstrukcji art. 258 § 1 kk. posługuje się znamieniem czasownikowym „bierze udział”, nie precyzując, czy jego wypełnienie wymaga zachowania tylko czynnego, czy również biernego.³ Konsekwencją braku wyraźnego wskazania ustawowych kryteriów wskazujących na to, w jaki sposób mogłoby się przejawiać „branie udziału”, była potrzeba orzekania przez sądy apelacyjne oraz Sąd Najwyższy w zakresie sporu interpretacyjnego o to, kiedy dane zachowanie uznać za „udział” z art. 258 § 1 kk., odróżniając go od współsprawstwa, i czy karać tylko czynne uczestnictwo, czy również bierną przynależność. Z lektury orzeczeń sądów apelacyjnych wynika, że zarówno oskarżyciele publiczni, jak i obrońcy podnosili w apelacjach błędną interpretację pojęcia „brania udziału” przewidzianego w dyspozycji art. 258 § 1 kk. Obrońcy zarzucali niewłaściwą kwalifikację czynów, uznając, że zachowanie oskarżonych nie wypełniało ustawowego znamienia brania udziału w zorganizowanej strukturze przestępczej, podczas gdy ich zdaniem, należało przyjąć zwykle współsprawstwo. Natomiast oskarżyciele publiczni w swoich apelacjach wskazywali, iż w danych stanach faktycznych sądy powinny przyjąć, iż oskarżeni brali udział w zorga-

1 Doktorantka w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku.

2 Doktorant w Zakładzie Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa, Uniwersytet w Białymstoku.

3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

nizowanych strukturach przestępczych, podczas gdy sądy pierwszej instancji przyjmowały inną kwalifikację.

W toku podjętej analizy lektury orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych obejmujący okres 1999–2013 dostrzeżono wielokrotne pochylenie się judykatury nad analizą przesłanek przesądających o odpowiedzialności karnej za „udział” określony w art. 258 § 1 kk., które będą stanowiły przedmiot dalszych rozważań. Mianowicie, zostanie poruszona kwestia sądowego ujęcia sposobów „brania udziału” oraz jego zakresu pojęciowego. Następnie przedmiotem analizy będzie sądowa interpretacja biernej przynależności, głównie z uwzględnieniem problematyki „świadomości” i „godzenia się”, gdyż to właśnie te zagadnienia w kontekście „brania udziału” przewidzianego w art. 258 § 1 kk. stanowiły przedmiot rozstrzygnięć wymiaru sprawiedliwości na szczeblu apelacyjnym i najwyższym. Zostanie również zasygnalizowane stanowisko judykatury w zakresie problematyki nieformalnego przystąpienia do zorganizowanej struktury przestępczej, jak też kwestia akceptacji osoby przystępującej przez innych jej członków oraz zagadnienie depersonalizacji. Następnie przedmiotem analizy będą poglądy zaprezentowane w orzecznictwie w kontekście czasu trwania przynależności z uwzględnieniem kwestii charakteru trwałego przestępstwa stypizowanego w art. 258 § 1 kk. oraz przykładowe rozstrzygnięcia wymiaru sprawiedliwości odnośnie do przesłanek pozwalających uznać nabywcę narkotyków za osobę wypełniającą ustawowe znamię czynności sprawczej, przewidzianej w art. 258 § 1 kk. Na zakończenie rozważania zostaną ukierunkowane na problematykę zbiegu występku z art. 258 § 1 kk. z innymi przestępstwami. Jeszcze przed podjęciem rozważań zaznacza się, że wśród analizowanych orzeczeń zdecydowanie przeważały te odnoszące się do kwestii udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, sporadycznie zaś do związku.

1. Udział czynny i bierny

Lektura orzeczeń wyraźnie wskazuje, że czynność sprawcza przewidziana przez ustawodawcę w dyspozycji art. 258 § 1 kk. polegająca na „braniu udziału” może przejawiać się w różny sposób. Przykładowo, Sąd Apelacyjny w Krakowie wywodził, że wspomniane „branie

udziału” może polegać na „samej przynależności do grupy i akceptowaniu zasad w niej panujących, identyfikowaniu się z tą grupą, planowaniu wspólnych akcji przestępczych, odbywaniu spotkań przez członków grupy, wyszukiwaniu kryjówek, dzieleniu łupów, podejmowaniu czynności mających uniemożliwić wykrycie sprawców, na wyrażaniu gotowości popełnienia przestępstwa, jako zadania wskazanego przez osobę kierującą grupą”. Interesującym jest fakt, że przytoczone rozróżnienie zachowań w zakresie czynności sprawczej, polegającej na „braniu udziału”, posłużyło składowi orzekającemu do podkreślenia słuszności głoszonej przezeń tezy o braku wymogu „nadzwyczajnej” sprawności fizycznej „do spełnienia tak pojmowanych znamion ww. przestępstwa”. Sąd bowiem odrzucił zarzuty apelacji, uznając za nieznaczący dla odpowiedzialności karnej oskarżonego fakt, że uległ on wypadkowi drogowemu.⁴ Również Sąd Apelacyjny w Lublinie podkreślał „różnorodność” oraz „zmiennosc” mogących występować czynności sprawczych ujętych w art. 258 § 1 kk. jako „branie udziału”, określając nim „przynależność, wykonywanie określonych poleceń i zadań, udział w planowaniu przestępstw, obmyślanie sposobu działania, bezpośredni udział w ich popełnieniu, zabezpieczenie i kamuflaż działalności grupy, finansowanie jej na zdobycie niezbędnych środków służących do realizowania zadań i celów przestępczych grupy, jak i czynnościach organizacyjnych i dyscyplinujących członków grupy oraz udział w zyskach i podziale łupów”.⁵

4 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKA 119/04, Lex nr 584149.

5 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., II AKA 148/01, „Kraakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, nr 5, poz. 60. Według judykatury uwzględnienie różnorodności i zmienności wspomnianego „brania udziału” stanowi bardzo ważny „aspekt dynamiczny” (uwzględniający też różne, mogące występować formy sprawowania funkcji kierowniczej: jednoosobowo, kolegialnie; sposoby jej sprawowania: przywództwo całej grupie lub kierowanie konkretnymi, poszczególnymi działaniami grupy; oraz charakter tego kierownictwa: stały lub przejściowy), który winien być uwzględniony przy obieraniu wykładni nauki prawa w celu stwierdzenia, „czy mamy do czynienia ze współsprawstwem osób, powiązanych porozumieniem (art. 18 § 1 kk.), czy też z przestępstwem(–ami) popełnionym(–mi) w ramach zorganizowanej grupy przestępczej. Zdaniem wymiaru sprawiedliwości łącznie z „aspektem dynamicznym” powinien być uwzględniany „aspekt funkcjonalny” („chodzi tu o cel i sposób popełniania określonych przestępstw”) oraz „aspekt strukturalny” („chodzi tu o taki poziom zorganizowania grupy, który już przez samo kierowanie nią zapewnia warunki dla dokonywania takich przestępstw, których dokonanie przekraczałoby możliwości jednego sprawcy”).

Zdecydowanie otwarty katalog zachowań mieszczących się w granicach „brania udziału” skłania do przyjrzenia się interpretacji podjętej na gruncie orzecznictwa odnośnie do zakresu tego pojęcia. Lektura orzeczeń ukazuje dominację stanowiska zakładającego, że pojęcie „brania udziału” w zorganizowanej grupie mającej na celu popełnienie przestępstw, którym posługuje się art. 258 § 1 kk., swym zakresem obejmuje, po pierwsze, udział w tego rodzaju przestępstwach, dla popełnienia których grupa została założona (udział czynny), jak również tzw. „przynależność” do tej nielegalnej struktury (udział bierny).⁶ Należy przy tym wskazać na mocne ugruntowanie w orzecznictwie poglądu zakładającego, że do odpowiedzialności karnej z art. 258 § 1 kk. ustawa nie wymaga czynnego udziału w popełnianiu innych przestępstw,⁷ a do wypełnienia znamienia czynności sprawczej polegającej na braniu udziału „wystarczy sama bierna przynależność, bez popełnienia jakichkolwiek innych czynów zabronionych”, ponieważ jest to przestępstwo formalne.⁸ Charakter formalny przedmiotowego przestępstwa, zdaniem

- 6 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., II AKa 148/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, nr 5, poz. 59; podobnie wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 listopada 2005 r., II AKa 343/05, Lex nr 183835. Skład orzekający zaznaczał, że przyjęta interpretacja „nie może uchodzić za wykładnię rozszerzającą”; zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2007 r., II AKa 431/06, Lex nr 312513. Organ orzekający dostrzegł, że w rozpatrywanej sprawie już sama przynależność do grupy była powodem rozciągnięcia na jej członków ochrony, tak że „nic im stać się nie mogło”; zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2008 r., IV K 389/07, Lex nr 346607; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II AKa 168/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2008, nr 12, poz. 35; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., II AKa 188/09, Lex nr 560532; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2009 r., III KK 304/08, Lex nr 598087; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117.
- 7 wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKa 315/12, Lex nr 1246962. Skład orzekający uznał zarzut w apelacji obrońcy oskarżonego, że „udziału w grupie przestępczej nie można dzielić na okresy aktywne i pasywne i uzależniać od tego bytu przestępstwa z art. 258 § 1 kk.” za chybiony.
- 8 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41. Podobnie: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2007 r., II AKa 431/06, Lex nr 312513; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2008 r., IV K 389/07, Lex nr 346607; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II AKa 168/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2008, nr 12, poz. 35; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., II AKa 188/09, Lex nr 560532; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2009 r., III KK 304/08, Lex nr 598087; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex 598117; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2011 r., IV KK 124/10, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2011, nr 1, poz. 289; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 października 2012 r., II AKa 212/12, Lex nr 1294812; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKa 315/12, Lex nr 1246962; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2012 r., IV KK 114/12, Lex nr 1235893.

Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, oznacza jego dokonanie już „z chwilą określonego, opisanego w przepisie ustawy karnej zachowania się sprawcy”⁹. Podjęta analiza orzecznictwa pozwala dostrzec zgodne przekonanie judykatury o możliwości wypełnienia znamienia przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej przez samo przystąpienie do niej i pozostawanie w jej strukturze tzw. „członka zorganizowanej grupy przestępczej”,¹⁰ chociażby nie pełnił „w niej żadnych funkcji” i nie wykonywał „żadnych powierzonych mu zadań, a tylko jakieś czynności pomocnicze”.¹¹ Takie założenie zdominowało judykaturę i wyraźnie jest uznawane za trafne oraz zgodne z literalnym brzmieniem art. 258 § 1 kk., który przecież nie wymaga, by sprawca brał udział w popełnianiu przestępstwa stanowiącego cel, dla którego grupa została założona.¹²

2. Przesłanki świadczące o realizacji znamienia „brania udziału”

Na drodze do poznania przesłanek, które zdaniem judykatury przesądzą o realizacji znamienia „brania udziału” przewidzianego w art. 258 § 1 kk. należy podkreślić fakt wykształcenia się linii orzeczniczej zakładającej objęcie przez stronę podmiotową przestępstwa przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej obydwu odmian umyślności

- 9 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKa 315/12, Lex nr 1246962.
- 10 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149. Zob.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181; wyrok sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2008 r., IV K 389/07, Lex nr 346607; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II AKa 168/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2008, nr 12, poz. 35; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., II AKa 188/09, Lex nr 560532.
- 11 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKa 194/05, Lex nr 166008. Zob.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149.
- 12 Art. 258 § 1 kk. w brzmieniu ustawy z dnia 16.04.2004 r. (Dz.U. Nr 93, poz. 889) penalizuje udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Do tej pory obowiązywał zapis „na celu popełnienia przestępstw”. Por. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., II AKa 148/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, nr 5, poz. 59. Treść orzeczenia zawiera odrębne i odosobnione stanowisko, niezajdujące potwierdzenia w treści art. 258 § 1 kk.

ści,¹³ tj. w formie zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego.¹⁴ I tak, na podstawie literatury orzeczeń można przypuszczać, że polski wymiar sprawiedliwości zgodnie uznaje za wystarczający warunek do stwierdzenia brania udziału („ustalenia członkostwa”) w grupie zorganizowanej¹⁵ i odpowiedzialności karnej na podstawie art. 258 § 1 kk. fakt wykazywania przez daną osobę świadomości celu i form działania grupy.¹⁶ Świadomości, z którą wiąże się poddanie panującej w grupie „dyscyplinie” oraz „gotowości” do udziału w prowadzonej działalności przestępczej.¹⁷ Przykładowo, Sąd Apelacyjny w Białymstoku głosił niezbędność wykazania sprawcy jego świadomości w zakresie „funkcjonowania w pewnej strukturze, zbiorowości ludzi” zajmujących się – w ramach wspólnego porozumienia – działalnością przestępczą.¹⁸ W kwestii świa-

13 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II Aka 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117.

14 Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 27 czerwca 2012 r., II Aka 170/12, Lex nr 1213778.

15 *Ibidem*.

16 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II Aka 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41. Ponadto wyprowadzał z faktu istnienia świadomości oskarżonego w zakresie jego udziału w zorganizowanej produkcji fakt uświadomienia sobie „przynależności również innych”, jak też „fakt zorganizowania grupy”; Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r., II KK 67/04, Lex nr 141305. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 25 marca 1999 r., II Aka 45/99, Lex nr 38572; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 września 2001 r. II Aka 150/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2002, nr 3, poz. 42; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117.

17 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II Aka 119/04, Lex nr 584149; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117. Sąd Najwyższy, rozpatrując problematykę „czynnego udziału” wskazywał na „powinność oceny stanu świadomości oskarżonego przez pryzmat jego działań w popełnianiu przestępstwa”.

18 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 marca 2012 r., II Aka 10/12, Lex nr 1254309; SA poparł stanowisko Sądu Okręgowego, dopatrując się sprawstwa oskarżonego w zakresie czynu zakwalifikowanego z art. 258 § 1 kk., z racji tego, „że przypisane oskarżonemu czterokrotne przewiezienie papierosów pochodzących z przemytu odbywało się w zamkniętym, w zasadzie, kręgu osób”, „a specyfika tych działań, ich powtarzalność i zorganizowanie wymagały szczególnej organizacji i zaangażowania wielu osób, co oskarżony musiał obejmować swoją świadomością”. Przebieg zdarzeń o znamionach przestępstw skarbowych, ilość przewożonych papierosów, częstotliwość tych operacji, jak też „zaplecze logistyczne” związane z dostarczaniem z zagranicy tak dużych partii papierosów, jak też ich odbiór przez hurtownika niewątpliwie wymagał zaawansowanego poziomu organizacji tego rodzaju przedsięwzięcia i zaangażowania co najmniej kilku osób, które realizowały w nim określone role – dostawcy, przewoźnika czy odbiorcy tych wyrobów tytoniowych. Pełnić rolę przewoźnika, musiał mieć i miał kontakt z innymi osobami współdziałającymi w nielegalnym obrocie tymi wyrobami. Tylko bowiem skoordynowane grono osób, w sposób zorganizowany i z ustalonym podziałem ról, a także przy akceptacji bezprawnych zamierzeń mogło dokonywać wielokrotnych działań polegających na nabywaniu, przemieszczaniu i dystrybucji papierosów bez akcyzy w tak ogromnych ilościach”.

domości funkcjonowania struktury przestępczej o charakterze zorganizowanej grupy wypowiedział się również Sąd Apelacyjny w Katowicach, stawiając tezę, że musi być ona „ewidentna i nie ulegać żadnej wątpliwości”.¹⁹ Również Sąd Najwyższy głosił, że art. 258 § 1 kk. penalizuje udział w takiej grupie przestępczej, której struktura cechuje się zorganizowaniem, czyli występują w niej: „pewne formy organizacji, podporządkowanie regułom, wytyczanie celów i przestrzeganie podziału zadań określonych w ośrodku decyzyjnym”, której z kolei istnienie musi być uświadomione przez daną osobę, przejawiającą co najmniej zamiar przynależności do takiej struktury.²⁰ Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 23 października 2006 r. mówił o przewidzianej w przepisie art. 258 § 1 kk. odpowiedzialności karnej „za samo branie udziału w zorganizowanej grupie, mającej na celu popełnienie przestępstwa”, możliwej do przypisania nawet takiemu sprawcy, „który nie zdołał popełnić jeszcze żadnego przestępstwa, o ile jednak ma świadomość celu istnienia”.²¹ Tożsame stanowisko wyraził Sąd Apelacyjny w Katowicach, uznając za całkowicie chybione wywody zawarte w apelacji obrońcy jednego z oskarżonych, traktujące, „że ani prokurator, ani sąd nie wskazali, w jakich to faktycznie popełnionych przestępstwach oskarżony ten brał udział, a działanie w grupie przestępczej może być jedynie oceniane poprzez taki właśnie konkretny udział”.²² Przytoczone stanowiska korelują ze zdaniem Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 16 maja 2008 r. postawił tezę, że „jedynie świadomość dokonania przestępstwa, choćby jednostkowego” w ramach grupy mającej na celu popełnianie przestępstw przesądza o przynależności do niej. Uznając przy tym, że takie elementy jak „okres udziału” w strukturze przestępczej i „ilość dokonanych w jej ramach przestępstw” niewątpliwie mogą wpływać co najwyżej „na ocenę stopnia szkodliwości społecznej czynu”.²³

19 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., II AKa 72/12, Lex nr 1171012.

20 Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 27 czerwca 2012 r., II AKa 170/12, Lex nr 1213778; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., II AKa 72/12, Lex nr 1171012.

21 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 października 2006 r., II AKa 174/06, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007, nr 7–8, poz. 87.

22 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2007 r., II AKa 431/06, Lex nr 312513. Zob. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41.

23 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2008 r., II KK 92/07, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2008, nr 1, poz. 1100.

Zatem judykatura wskazuje na wymóg wykazania sprawcy faktu repektowania, w sensie akceptowania zasad przyjętych w przestępczej strukturze, obranych w niej celów i form działania i co najmniej godzenia się na ich przestępczą realizację.²⁴ Z rysującego się poglądu praktyków wyraźnie wynika, że nawet niedopuszczanie się przez oskarżonego w danym okresie żadnych przestępstw dokonywanych przez grupę przestępczą, lecz wyłączenie akceptowanie jej istnienia i przejawiania samej tylko gotowości do ich popełnienia czyni z niego „uczestnika” struktury przestępczej. Dodatkowo judykatura wskazuje w kontekście trwałego charakteru przestępstwa z art. 258 § 1 kk., że „nawet w okresach braku aktywności przestępczej, w innej dziedzinie członek grupy przestępczej w okresach tych nadal do niej należy”.²⁵

Lektura orzecznictwa ukazuje, że tak rozumiana świadomość w kontekście „brania udziału” winna łączyć się ze wspomnianym „procesem godzenia się”, który – jak obszernie wywodził Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 25 kwietnia 2007 r. – „nie ma charakteru samoistnego i nie może być bezpośrednim czynnikiem sprawczym określonego zachowania i nigdy nie kieruje działaniem sprawcy. Istota tego zamiaru polega na tym, że jest on zawsze związany z jakimś bezpośrednim zamiarem, czyli z dążeniem do osiągnięcia celu i z tego względu nie występuje samoistnie. Innymi słowy, konstrukcja zamiaru ewentualnego, przyjęta w art. 9 § 1 kk., polega na tym, że sprawca, realizując swój cel, który zamierzał osiągnąć, przewiduje też realną możliwość popełnienia przestępstwa i godzi się równocześnie na zaistnienie takiego skutku przestępczego, jaki w rezultacie jego kierunkowego działania nastąpi. Gdyby sprawca był pewny, iż spowoduje ten skutek, tj. popełni czyn zabroniony i mimo to podjął określone działanie, to trzeba byłoby przyjąć w odniesieniu do niego zamiar bezpośredni. «Godzenie się», zatem dotyczy «ubocznego», ale w rozumieniu sprawcy realnego i prawdopodobnego skutku w stosunku do podstawowego celu działania”.²⁶

24 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2012 r., II AKa 170/12, Lex nr 1213778.

25 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKa 315/12, Lex nr 1246962.

26 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2007 r., II AKa 431/06, Lex nr 312513. Skład orzekający uznał, że fakt wydania polecenia przez oskarżonego (któremu poświęcał cel w postaci skutecznego zniechęcenia konkurencji do otwarcia agencji towa-

Zatem słusznie został wypracowany w orzecznictwie pogląd, że skoro występki z art. 258 § 1 kk. można popełnić tylko umyślnie (art. 8 kk.), to świadomość istnienia takiej grupy (związku) jest niezbędnym warunkiem przypisania udziału w strukturze przestępczej. Konsekwencją takiego zapatrywania jest powszechne przekonanie praktyków wymiaru sprawiedliwości, że nie można należeć do grupy przestępczej, nie wiedząc, że taka grupa istnieje. Judykatura za niewystarczające uznaje samo stwierdzenie, że „istnienia grupy i współdziałania z nią sprawca mógł i powinien się być domyślać”, bowiem owa „powinność (i możliwość) domyślania się są znamionami nieumyślności (art. 9 § 2 kk.), zatem nie spełniają znamienia umyślności występków z art. 258 § 1 kk.”²⁷ Na tym etapie rozważań na uwagę zasługuje fakt odniesienia się przez Sąd Najwyższy z aprobatą do wywodów apelacji, że „czym innym jest możliwość domyślania się, że inne osoby biorą udział w procederze, a czym innym wiedza o działaniu przestępczej grupy i to w dodatku zorganizowanej”, zaś „domyślanie się” nie jest „wystarczającą podstawą do przypisania świadomości istnienia grupy i świadomego działania w jej strukturach”. Z dezaprobatą odniósł się natomiast wobec poglądu sądu apelacyjnego argumentującego, że „nie jest możliwe «wykorzystanie» przez członków grupy osób spoza jej kręgu do wykonania najbardziej ryzykownych czynności w przestępczym procederze, wiążących się choćby z koniecznością ujawnienia tożsamości”, ponieważ tego rodzaju kontakt „członka grupy” z taką osobą (w tej sytuacji z oskarżonym), „niejako automatycznie” czyniłby ją (go) członkiem grupy. Wobec powyższego widoczne jest wyraźne przychylenie się Sądu Najwyższego ku stanowisku, że „powinność zdawania sobie sprawy” przez oskarżonego ze współdziałania danej osoby z innymi osobami wcale nie

rzyskiej), aby zabrać następnego dnia rano podłożony ładunek wybuchowy na wieść, że on nie wybuchł, „nie przemawiał za brakiem po jego stronie ewentualnego zamiaru towarzyszącego mu z chwilą wydawania polecenia podłożenia tego ładunku”. Zdaniem SA wydane polecenie „jedynie wskazywało na pewną refleksję i obawę o znacznie poważne skutki, które niewątpliwie nastąpiłyby, gdyby bomba wybuchła w środku dnia”; Zob. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 6 czerwca 2005 r., sygn. II AKa 105/05, „Prokuratura i Prawo” – wkładka 2006, nr 7–8, poz. 16.

27 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 lipca 2009 r., II AKa 132/00, „Kraakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 9, poz. 43. Zob. też: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2010 r., II KK 199/09, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2010, nr 1, poz. 635; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., II AKa 72/12, Lex nr 1171012.

prowadzi do wniosku o jego „wiedzy”, że osoba ta jest „członkiem grupy” i działa w zorganizowanych strukturach przestępczych.²⁸

W toku prowadzonych rozważań odnośnie do kwestii „świadomości” i „procesu godzenia się”, jako przesłanek niezbędnych do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 258 § 1 kk., podkreślenia wymaga utożsamienie przez Sąd Apelacyjny w Katowicach takiej „świadomej akceptacji” celów struktury przestępczej z tzw. „nieformalnym przystąpieniem” do niej i „braniem udziału w jej działalności”.²⁹ Nieformalnym bowiem – jak słusznie dostrzegł Sąd Apelacyjny w Krakowie – swoista niemożność formalnego stwierdzenia przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej „wynika zwykle już z samej natury przestępczych ugrupowań”. Uznał, że „nieporozumieniem byłoby żądanie takiego formalnego potwierdzenia” np. udziału w grupie, nadania struktur organizacyjnych czy wyboru kierownictwa.³⁰ Praktyczny wymiar kierunku takiego zapatrywania podkreśla dodatkowo teza zakładająca, że sam proces przystąpienia do struktury przestępczej ma „luźny charakter, na zasadzie kontaktów środowiskowych i towarzyskich”, z czym również wiąże się niekoniernie stały – w sensie taki sam – skład osobowy przez cały czas jej inkryminowanej działalności.³¹

Takie tożsame traktowanie przez judykaturę „świadomej akceptacji” celów przestępczych zorganizowanej grupy z faktem nieformalnego przystąpieniem do niej nieco zmodyfikował Sąd Apelacyjny w Lublinie. Mianowicie założył konieczność wykazania dla przypisania czynu z art. 258 § 1 kk., oprócz świadomości danej osoby w zakresie istnienia grupy przestępczej i zamiaru (bezpośredniego lub ewentualnego) działania w jej ramach, również „faktu akceptacji” jej jako członka przez pozostałe osoby tworzące tę grupę, co najmniej te, które decydują o składzie osobowym. Takie zapatrywanie składu orzekającego oznacza uznanie,

28 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2013 r., V KK 405/12, Lex nr 1314496.

29 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 listopada 2005 r., II AKa 343/05, Lex nr 183835.

30 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41. Przekonanie o bezzasadności oczekiwania formalnego potwierdzenia udziału w grupie czy wyboru kierownictwa” wyrażano również: wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKa 194/05, Lex nr 166008. Zob. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149.

31 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 21 lutego 2013 r., II AKa 18/13, Lex nr 1314689.

że przynależność do grupy przestępczej „nie może być decyzją jednostronną”. Należy podkreślić fakt wypłynięcia takiej tezy z uprzedniego stwierdzeniu przez skład orzekający, że kwestia ustalenia istnienia grupy przestępczej nie „przesądza jeszcze jej składu osobowego oraz tego, że wszyscy oskarżeni występujący w danej sprawie, a powiązani w jakikolwiek sposób z popełnianymi przez członków grupy przestępstwami, należeli do niej”. Można by rzec, że w taki sposób Sąd Apelacyjny w Lublinie postulował o konieczność rozważania w każdej sytuacji, gdy przedmiotem zarzutu jest w szczególności przestępstwo stypizowane w 258 § 1 kk. tylko w oparciu o „konkretne dowody, a nie jedynie domniemania odnośnie tego, czy popełnione przestępstwo zrealizowano w ramach zwykłego współsprawstwa, czy istniejącej grupy zorganizowanej.³²

Na marginesie rozważań należy wspomnieć, że zaprezentowane stanowiska judykatury w kontekście świadomego godzenia się na „udział” w strukturze przestępczej odnosiły się do zapisów art. 258 § 1 kk. z racji tego, że to one stanowiły w głównej mierze przedmiot rozstrzygnięć judykatury w obliczu zarzutów podnoszonych w apelacji lub kasacji. To nie oznacza jednak, że tracą one na aktualności wobec ujętego w art. 258 § 2 kk. zbrojnego charakteru zorganizowanej grupy, czy związku stanowiącego znamię kwalifikujące, choć postrzeganego także jako element określający sposób działania tych struktur. Proponuje się zatem krótkie rozważenie tego, czy i jak w orzecznictwie określano przesłanki konieczne do odpowiedzialności karnej za „branie udziału” określone w art. 258 § 2 kk.

32 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 listopada 2008 r., II AKa 166/08, Lex nr 477857. Skład orzekający zarzucił Sądowi Okręgowemu „całkowicie dowolne, a już, co najmniej zdecydowanie przedwczesne przyjęcie” działania oskarżonych w zorganizowanej grupie przestępczej. Argumentował, powołując się na linię orzeczniczą, że „warunkiem o tyle koniecznym, co oczywistym skazania za czyn stypizowany w art. 258 kk. jest przede wszystkim bezsporne ustalenie i wykazanie w oparciu o konkretne okoliczności, że zorganizowana grupa przestępcza w ogóle istniała”. Uznał za nieprzekonywującą argumentację Sądu Okręgowego, który uzasadniał przypisanie czynu z art. 258 § 1 kk. tym, że „oskarżeni znali się, byli kolegami, pochodzili z tego samego kraju, kontaktowali się telefonicznie z innymi osobami oskarżonymi o analogiczne czyny, realizowali przestępstwa w ramach podziału ról, współdziałali ze sobą”. Stwierdził bowiem, że „wskazane elementy są charakterystyczne również dla zjawiskowej postaci przestępstwa, jaką jest współsprawstwo, nie muszą zaś świadczyć o istnieniu grupy przestępczej, a już przede wszystkim o tym, że oskarżeni byli jej członkami”.

Sąd Najwyższy, rozstrzygając o istocie charakteru zbrojnego grupy tłumaczył, że do działalności przestępczej owa grupa używa broni lub zakłada jej użycie w przyszłości i w tym celu broń posiada bądź ją gromadzi.³³ Przy tym, judykatura bez cienia wątpliwości przyznała, że dla udziału w grupie zbrojnej nie jest konieczne osobiste posiadanie broni przez sprawcę bądź nawet stykanie się z nią. Wystarczy, że inni uczestnicy działają z bronią, a sprawca wie o tym i to akceptuje.³⁴ Dodatkowo wart podkreślenia jest wywód Sądu Apelacyjnego w Katowicach odnośnie do tego, że specyfika przestępstwa polegającego na braniu udziału w grupie przestępczej o charakterze zbrojnym „nie wymaga od sprawcy osobistego przedsięwzięcia czynności zmierzających do popełnienia zamierzonego przestępstwa”. Skład orzekający uznał za wystarczające do odpowiedzialności karnej wykazanie sprawcy faktu pozostawania w strukturze organizacyjnej grupy lub związku, argumentując, że nie musi on nawet pełnić chociażby pomocniczych czynności, wystarczy zachowanie przez niego gotowości do ich spełnienia „w razie gdyby była taka potrzeba”. Wobec tego, judykatura za przesłankę do odpowiedzialności karnej za udział, o którym mowa jest w art. 258 § 2 kk., uznaje działanie z bronią przez innych członków struktury przestępczej jedynie „pod warunkiem, że sprawca ma tego świadomość i to akceptuje”.³⁵ Uzupełnieniem powyższego stanowiska jest stwierdzenie przez Sąd Apelacyjny w Krakowie, że „o zbrojnym charakterze grupy decydują łącznie – objęcie celami zorganizowanej grupy popełnianie przestępstw przy użyciu broni, zaopatrywanie się w broń przynajmniej przez niektórych członków grupy, a uświadamianie sobie tego faktu przez tych członków, którzy osobiście bronią nie dysponują”.³⁶

33 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2003 r., V KK 193/02, Lex nr 78390.

34 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKA 119/04, Lex nr 584149; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKA 194/05, Lex nr 166008. Zob.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKA 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKA 119/04, Lex nr 584149.

35 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 września 2001 r., II AKA 150/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2002, nr 3, poz. 42. Tak samo: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 grudnia 2004 r., II AKA 223/04, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2005, nr 7–8, poz. 121; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKA 194/05, Lex nr 166008.

36 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKA 119/04, Lex nr 584149.

Dodatkowo, w kontekście strony podmiotowej przestępstwa z art. 258 § 1 kk. koniecznym jest wskazanie na rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w Katowicach, który w obliczu zawartych w apelacji zarzutów obrony o następującej treści: „że uczestników grupy przestępczej powinna jeszcze cechować pełna depersonalizacja, tak że tracą oni swoje indywidualne cechy, że prześcigają się w podawaniu nowych pomysłów, każdy służy swoim doświadczeniem i nikt nie chce okazać się mniej pomocny”, argumentował, że tak postawiona teza nie znajduje uzasadnienia w judykaturze oraz doktrynie. Wskazywaną w apelacji „skalę zaangażowania” skład orzekający uznał za „wykraczającą poza stawiany w orzecznictwie wymóg świadomości i woli uczestnictwa w działalności przestępczej i podporządkowania się jej celom”.³⁷

Przy okazji analizy zarzutu dotyczącego depersonalizacji, którą jednak judykatura nie zaliczyła do katalogu przesłanek przesadzających udział ujęty w art. 258 § 1 kk., dostrzega się potrzebę wskazania na to, co jeszcze zdaniem sądów jest obojętne dla przypisania sprawcy odpowiedzialności karnej. Wymaga odnotowania fakt, że wśród praktyków wymiaru sprawiedliwości wiedzie prym stanowisko o niewymaganiu istnienia po stronie oskarżonego wiedzy o szczegółach organizacji grupy, znajomości wszystkich osób ją tworzących, mechanizmów jej funkcjonowania.³⁸ Przykładowo Sąd Apelacyjny w Białymstoku argumentował, że „bez znaczenia jest fakt udowodniania sprawcy to, czy znał osoby współdziałające, tj. poszczególnych członków grupy, gdyż takiej okoliczności nie zaliczył ustawodawca do znamion występku określonego w art. 258 § 1 kk.”³⁹ Choć jednocześnie wymaga podkreślenia, po pierwsze, stwierdzenie Sądu Najwyższego, że grupa zorganizowana

37 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 5 stycznia 2011 r., II AKa 382/10, Lex nr 846483. Skład orzekający uznał, że „o depersonalizacji można mówić raczej w przypadku sekt, a nie w przypadku przestępczego przedsiębiorstwa, jakim jest zorganizowana grupa przestępcza zajmująca się przestępczością gospodarczą na ogromną skalę”.

38 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKa 257/03, „Kra-kowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKa 119/04, Lex nr 584149; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKa 194/05, Lex nr 166008; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2009 r., III KK 304/08, Lex nr 598087; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 22 listopada 2012 r., II AKa 226/12, Lex nr 1237097; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 marca 2013 r., II AKa 568/12, Lex nr 1313274.

39 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 marca 2012 r., II AKa 10/12, Lex nr 1254309.

przewidziana w art. 258 kk. nie stanowi struktury konspiracyjnej, której członkowie nie posiadają nawet podstawowych informacji w zakresie składu osobowego, czy sposobu działania po to, aby ich nie ujawnić na wypadek dekonspiracji, po drugie, jego racjonalna dedukcja, „że nie można należeć do grupy przestępczej, nie wiedząc, że taka grupa istnieje”.⁴⁰

3. Czas trwania udziału

Wykazanie wieloaspektowości rozstrzygnięć judykatury dotyczących się kwestii „brania udziału” w zorganizowanej strukturze przestępczej generuje potrzebę poszerzenia dotychczasowych rozważań o podjęte w orzecznictwie interpretacje problematycznych kwestii, które wspólnie można objąć kryterium czasu trwania przynależności do zorganizowanej struktury przestępczej. Przykładowo należy wskazać, że Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14 lipca 2010 r. rozstrzygnął, że przy ustalaniu, czy miało miejsce znamię czynu zabronionego w postaci zaistnienia przynależności danej osoby do grupy przestępczej lub związku mających na celu popełnienie przestępstwa, „nie jest niezbędne ściśle ustalenie przedziału czasowego, w jakim wskazana okoliczność faktyczna miała miejsce. Wystarczy jedynie ramowe zaznaczenie rzezonego okresu”.⁴¹ Argumentował, że minimalny czas wymagany do wypełnienia znamienia „udziału w zorganizowanej grupie” nie został określony ustawowo, dedukując przy tym, że grupa może powstać już tylko dla popełnienia jednego przestępstwa.⁴² Jednocześnie należy przywołać stanowisko Sądu Apelacyjnego w Lublinie, który rozstrzygnął, że niedopuszczalne jest posługiwanie się w opisie czynu przypisanego oskarżonemu „jakimikolwiek sformułowaniami mogącymi sugerować, że przez bardzo długi niesprecyzowany bliżej okres był on członkiem zorganizowanej grupy przestępczej” i przyjęcie, że „okres pozostawania oskarżonego w grupie przestępczej był znaczny, a już z pewnością znacznie dłuższy

40 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2010 r., II KK 199/09, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2010, nr 1, poz. 635.

41 Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2010 r., V KK 150/10, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2010, nr 1, poz. 1442.

42 Wyrok, Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 marca 2013 r., II AKa 365/12, Lex nr 1335775.

niż ten, przez jaki działał w jej ramach” inny oskarżony, tym bardziej że w praktyce przełożyło się to na wymierzenie temu pierwszemu surowszej kary. Wobec takiego stanu rzeczy wyrok wydany w pierwszej instancji został uchylony, a sprawę przekazano do ponownego rozpatrzenia.⁴³ W innym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził, że przez cały czas trwania przynależności do grupy zorganizowanej, o której mówi art. 258 § 1 kk., utrzymuje się stan bezprawny i nie wymaga dokonywania innych działań, jest to bowiem charakterystyczne dla przestępstw trwałych.⁴⁴ Sąd Apelacyjny we Wrocławiu podkreślał, że występki z art. 258 § 1 kk., jak przystało na przestępstwo trwałe, polega na tym, że sprawca wywołuje stan przestępny nieprzerwanie utrzymujący się przez pewien okres, tj. sprawca może go przerwać, lecz tego nie czyni. Po drugie uznał, że wspomnianego okresu nie można dzielić na odrębne odcinki czasowe.⁴⁵

Na gruncie orzecznictwa zarysował się problem, czy incydentalne, a nawet pojedyncze zachowania w dłuższych okresach można uznać za udział w zorganizowanej strukturze przestępczej. Najwyraźniej uwytknił się on na przykładzie zorganizowanych grup celowanych na popełnianie przestępstw narkotykowych. Na kwestie kształtowania się poglądów judykatury w zakresie przesłanek, od spełnienia których uzależnione jest uznanie nabywcy (odbiorcy) środków odurzających lub substancji psychotropowych za uczestnika zorganizowanej grupy, wskazywał Sąd Apelacyjny we Wrocławiu.⁴⁶ Proponuje się zatem symboliczne zasygnalizowanie niektórych z rozstrzygnięć zaproponowanych przez wymiar sprawiedliwości w zakresie wspomnianej problematyki.

43 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 listopada 2008 r., II AKA 166/08, Lex nr 477857.

44 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2011 r., IV KK 124/10, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2011, nr 1, poz. 289. Wobec trwałego charakteru przestępstwa z art. 258 kk. SN orzekł, że jeżeli aktem oskarżenia prokurator obejmuje pewien okres przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej, to okoliczność, iż sąd w prawomocnym wyroku skazującym za takie przestępstwo, w następstwie dokonanych ustaleń faktycznych, wyeliminował z opisu czynu przypisanego sprawcy pewien czasowo wyodrębniony fragment tego czynu, prowadzi do niemożności pociągnięcia tego sprawcy do odpowiedzialności karnej w innym postępowaniu o ten „pominięty” fragment czynu ze względu na przeszkodę w postaci „powagi rzeczy osądzonej”.

45 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKA 315/12, Lex nr 1246962.

46 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2012 r., II AKA 170/12, Lex nr 1213778.

Przykładowo Sąd Apelacyjny w Lublinie wywodził, że „nawet jednorazowe pośrednictwo” w przekazywaniu środków odurzających może być popełnione w ramach brania udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, mającej na celu wprowadzenie do obrotu środków odurzających i w rezultacie zakwalifikowane z art. 258 § 1 kk.⁴⁷ Innym razem skład sądu uznał, że kilkakrotne nabycie narkotyków od członków grupy zorganizowanej, handlującej nimi, nie świadczy jeszcze o przystąpieniu nabywcy do struktur takiej grupy i staniu się jej uczestnikiem (członkiem). Również zdaniem judykatury dokonanie dwóch czy trzech transakcji przez okres dwóch lat nie musi świadczyć o „stałości” czy jakiegokolwiek „regularności” odbioru narkotyków, nawet jeśli „kupujący narkotyk zdawali sobie sprawę z tego, że nabywają środki odurzające od członków zorganizowanej grupy przestępczej”.⁴⁸ Natomiast przeprowadzenie trzech transakcji (3 x po 300 gramów amfetaminy) na przestrzeni czasu czterech miesięcy Sąd Najwyższy określił jako działalność „stałą, systematyczną z ustalonym sposobem płatności”, gdyż – jak argumentował – „płatność za poprzednią dostawę następowała w trakcie kolejnej dostawy”, zaś „za trzecią dostawę należność uiszczyła inna osoba za oskarżonego” z racji jego aresztowania. Wykazując „solidarność”, „zastępowalność”, „przejęcie wierzytelności”, uznał je za przejaw istnienia pewnej więzi organizacyjnej z grupą dostarczającą narkotyki („podjęcia trwałej współpracy”). Wykluczył „przypadkowość działań”, podkreślając istnienie „perfekcyjnego zgrania” oraz „dyscypliny w regulowaniu płatności”. Zdaniem sądu oskarżony zaakceptował warunki grupy, które zostały systematycznie realizowane w kolejnych trzech dostawach.⁴⁹ Ponadto Sąd Najwyższy mówił o trudności uznania „w przypadku zorganizowanej grupy zajmującej się obrotem narkotykami, żeby osoby systematycznie od niej nabywające środki odurzające w celu dalszej odsprzedaży nie wchodziły w skład jej struktury”. Argumentował, że w przypadku wykazania systematycznego, a nie incydentalnego charakteru dostaw narkotyków dla takiego odbiorcy bądź jego gotowości

47 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., II AKa 148/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, nr 5, poz. 60.

48 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 marca 2009 r., II AKa 155/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 9, poz. 42.

49 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2012 r., II AKa 170/12, Lex nr 1213778.

do stałego nabywania narkotyków od członków zorganizowanej grupy przestępczej należy przyjąć, że uczestnicząc w obrocie narkotyków osoba ta przynajmniej godziła się na wejście w strukturę grupy i brania udziału w niej. Sąd orzekł, że osobę deklarującą wolę współpracy z grupą i stale odbierającą od grupy narkotyki łączy już pewna „więź organizacyjna, którą stanowi owo porozumienie wyrażające się w gotowości odbierania narkotyków”.⁵⁰ Natomiast Sąd Apelacyjny w Białymstoku uznał, że „fakt występujących niekiedy wspólnych wyjazdów po amfetaminę, zresztą w różnych konfiguracjach osobowych” nie przesądzał o tym „by oskarżonych wiązały wspólne cele i by działali w zorganizowany sposób”, argumentując, że tak samo postępować mogli współsprawcy. Została postawiona teza głosząca, że „nawet współdziałanie kilku lub kilkunastu osób w popełnieniu czynu lub czynów zabronionych nie decyduje jeszcze o istnieniu przesłanek uzasadniających przypisanie im udziału w zorganizowanej grupie przestępczej”. Rozstrzygnięto zatem o niezbędności wykazania w oparciu o przeprowadzone dowody, że w konkretnym stanie faktycznym rzeczywiście występują wszystkie okoliczności pozwalające na przypisanie udziału w zorganizowanej grupie przestępczej, „przy założeniu, iż zorganizowana grupa przestępcza to coś znacznie więcej niż współsprawstwo, czy luźna grupa osób zamierzających popełnić przestępstwo, czy też przestępstwa”.⁵¹

4. Zbieg występku z art. 258 § 1 kk. z innymi przestępstwami

Dotychczasowe rozważania wskazują na powszechnie przyjęty w linii orzeczniczej Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych pogląd, że dla przypisania przestępstwa z art. 258 § 1 kk. posiadającego formalny charakter wystarczające jest wykazanie sprawcy świadomej akceptacji istnienia struktury przestępczej oraz co najmniej gotowości do dokonywania czynów służących jej funkcjonowaniu. Możliwie jest zatem pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy biernie przynależą-

50 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2008 r., V KK 141/08, Lex nr 469416. Zob. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 marca 2009 r., II AKa 155/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 9, poz. 42.

51 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 lutego 2013 r., II AKa 263/12, Lex nr 1293575.

cego, tj. biernie „biorącego udział”, nawet jeśli nie popełnił żadnego czynu zabronionego w ramach zorganizowanej struktury przestępczej.

W obliczu tak ugruntowanego poglądu judykatury Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 maja 2007 r. zwrócił uwagę na bardzo ważną kwestię. Mianowicie, że zakwalifikowanie zachowania sprawcy z art. 258 § 1 kk. nie powoduje pochłonięcia przestępstw popełnionych w ramach grupy, jako przejaw realizacji jej celu. Uznał za właściwe kwalifikowanie przestępstwa popełnionego w ramach grupy według przepisu, którego znamiona wyczerpuje zachowanie sprawcy, bez kwalifikacji kumulatywnej z art. 258 § 1 kk., z racji tego, że penalizuje ono przestępstwo o charakterze bezskutkowym (formalnym), a „popełnienie przestępstwa będącego formą realizacji celu grupy nie jest jego skutkiem”. Ponadto wskazywał na trwały charakter występku art. 258 § 1 kk., polegający na utrzymywaniu się stanu bezprawnego przez okres trwania przynależności do grupy, który „nie wymaga dokonywania innych działań przestępczych”. Zatem stwierdził, że „branie udziału” stanowiące czynność sprawczą omawianego występku „pozostaje w zbiegu realnym z innymi przestępstwami popełnionymi w czasie przynależności do grupy, w tym również z przestępstwami popełnionymi w ramach realizacji celu grupy”.⁵² Również Sąd Apelacyjny w Lublinie uznał, że fakt nieudowodnienia oskarżonemu „odniesienia korzyści materialnej z przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej nie wyłącza jego odpowiedzialności karnej za przynależność do tejże grupy”, czyli uznania jego „winy w przedmiocie dokonania czynu wyczerpującego dyspozycję art. 258 § 1 kk”. Wskazał tym samym na podleganie odpowiedzialności karnej takiego sprawcy, który będąc członkiem zorganizowanej grupy przestępczej, „fizycznie nie brał udziału” w dokonywaniu konkretnych przestępstw.⁵³

52 Wyrok Sądu Najwyższego z 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181. Tak samo: wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 października 2012 r., II AKa 212/12, Lex nr 1294812.

53 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., II AKa 188/09, Lex nr 560532. Skład orzekający uzasadniał: „fakt, że oskarżony podejmował czynności w ramach zorganizowanej grupy przestępczej zajmującej się odbarwianiem oleju opałowego nie przesądza jego odpowiedzialności za przestępstwo z art. 286 § 1 kk., gdyż materiał dowodowy „nie pozwala na ustalenie, że oskarżony czynnie z zamiarem bezpośrednim – kierunkowym uczestniczył we wprowadzeniu nabywców w błąd co do jakości dostarczanego paliwa w celu doprowadzenia ich do niekorzystnego rozporządzenia mieniem”. Uznał bowiem, że żadne domniemanie o akceptowaniu przez oskarżonego faktu dokonania przestępstwa

Lektura orzeczeń wyraźnie wskazuje, że czynność sprawcza przewidziana przez ustawodawcę w dyspozycji art. 258 § 1 kk. polegająca na „braniu udziału” może przejawiać się w różny sposób, zarówno czynny, jak i bierny. Z reprezentatywnego stanowiska praktyków, wyrażonego w przytoczonych orzeczeniach należy wnioskować, że wystarczającą przesłanką do odpowiedzialności na podstawie art. 258 § 1 kk. jest sama bierna przynależność do zorganizowanej grupy mającej na celu popełnienie chociażby tylko jednego przestępstwa czy przestępstwa skarbowego. Tu praktyka odwołuje się do z literalnego brzmienia art. 258 § 1 kk., który nie wymaga od sprawcy brania udziału w popełnianiu chociażby jednego przestępstwa, które stanowi cel jej założenia. Dostrzega się wyraźnie wykształcenie jednolitego stanowiska judykatury zakładającego, że skoro strona podmiotowa występku stypizowanego w art. 258 § 1 kk. obejmuje obie formy umyślności, to do przypisania owej biernej przynależności (można by rzec „biernego członkostwa”) do grupy wystarczające jest stwierdzenie, że sprawca przystąpił do niej z ewidentnie oraz niewątpliwie świadomą akceptacją jej istnienia, celu i form działania, przejawiając przy tym pełną gotowość do poddania się panującej w niej dyscyplinie i do brania udziału w prowadzonej działalności przestępczej, co najmniej godząc się na to. Lektura orzeczeń ukazuje również przekonanie wymiaru sprawiedliwości o tym, że nie stoi na przeszkodzie przypisaniu przestępstwa z art. 258 § 1 kk. nawet fakt, że sprawca nie jest pewnym co do przestępczego, jak też zbrojnego charakteru zorganizowanej grupy, jeśli co najmniej na to się godzi. Przy tym wyraźnie odróżnia się wiedzę (nawet tę niepewną) o działaniu przestępczej grupy zorganizowanej od możliwości „domyślenia” się udziału innych osób w przestępstwie, uznając ją za niewystarczającą podstawę do przypisania świadomej akceptacji faktu istnienia zorganizowanej grupy przestępczej oraz działania w jej strukturach. Jednocześnie należy podkreślić fakt braku wymogu wykazania sprawcy, że posiada on wiedzę na temat szczegółów zorganizowania, mechanizmów funkcjonowania czy innych członków tworzących strukturę przestępczą. Wymiar sprawiedliwości uznaje również depersonalizację za wykraczającą poza ustawową skalę zaangażowania, czyli wymóg „świadomości” i co najmniej

z art. 286 § 1 kk., jak również „godzenie się na oszustwo nie może być podstawą uznania jego winy”.

„godzenia się” na podporządkowanie celom zorganizowanej działalności przestępczej.

Wobec powyższego, należy wnioskować, że w przypadku spełnienia wszystkich wskazanych przesłanek poniesie odpowiedzialność karną za udział w strukturze przestępczej sprawca, który przystąpił i pozostawał w niej, nie pełniąc nawet żadnych funkcji, nie realizując określonych zadań, jedynie tylko wykonując czynności pomocnicze. Jednak warto odnotować stanowisko zakładające konieczność wykazania przy przypisaniu czynu z art. 258 § 1 kk., oprócz świadomej akceptacji istnienia grupy przestępczej i co najmniej ewentualnego zamiaru działania w niej, również faktu zaakceptowania udziału danej osoby przez pozostałych członków tworzących zorganizowaną grupę przestępczą. W taki sposób stwierdzono, że przynależność do przestępczej grupy zorganizowanej nie może być „decyzją jednostronną”. Choć jednocześnie judykatura zakładała, że sam proces przystąpienia do zorganizowanej struktury przestępczej jest luźny i oparty o kontakty towarzyskie czy środowiskowe i charakteryzuje go „nieformalność”, dlatego nie należy żądać jego formalnego potwierdzenia.

Z lektury orzeczeń wypływa również brak wymogu przy ustaleniu, że miało miejsce branie udziału w grupie przestępczej o charakterze zbrojnym, stwierdzenia faktu osobistego posiadania broni przez sprawcę lub stykania się z nią w jakikolwiek sposób. Wystarcza świadoma akceptacja działania z bronią przez innych członków struktury przestępczej. Choć, jak już sygnalizowano, wśród analizowanych orzeczeń przeważały te, w których sąd rozstrzygał o udziale w zorganizowanej grupie przestępczej lub o jej charakterze zbrojnym, to jednak zaprezentowane w opracowaniu stanowiska, tezy czy zapatrywania judykatury wydają się aktualne w wielu kwestiach, również w kontekście zorganizowanego związku przestępczego.

Ponadto praktycy wymiaru sprawiedliwości reprezentowali zgodny pogląd, że „branie udziału” stanowiące czynność sprawczą przewidzianą w konstrukcji występku z art. 258 § 1 kk. pozostaje w zbiegu realnym z innymi przestępstwami, które zostały popełnione w czasie przynależności do grupy, czyli również z tymi, które stanowiły cel zorganizowanej grupy. Za ciekawe należy uznać stanowisko zakładające, że dla wykazania istnienia przynależności danej osoby do struktury przestępczej nie

ma konieczności ścisłego ustalenia przedziału czasowego, w jakim miała ona miejsce, a jedynie wystarcza ramowe wskazanie, jednak w miarę sprecyzowany sposób. Podkreślano wielokrotnie, że przez cały czas trwania przynależności do grupy zorganizowanej, o której mówi art. 258 § 1 kk., utrzymuje się stan bezprawny bez względu na dokonywanie innych działań. Ponadto słusznie wskazano, że brak jest wymogu ustawowego odnośnie do minimalnego czasu trwania udziału w zorganizowanej grupie przestępczej.

Podjęta analiza wskazanego orzecznictwa pozwala na stwierdzenie, że judykatura wielokrotnie podejmowała trud w celu wykazania przesłanek dających możliwość osądzenia sprawcy wypełniającego swym zachowaniem znamiona udziału z art. 258 § 1 kk. Wobec powyższego należy przyznać, że rzeczywistość społeczna niewątpliwie nastrocza praktyce wymiaru sprawiedliwości wiele trudności interpretacyjnych, gdyż sprawy o udział w zorganizowanych strukturach przestępczych z art. 258 § 1 kk. wykazują skomplikowane problemy zarówno w aspekcie merytorycznym, jak też dowodowym, zwłaszcza kwestia rozgraniczenia porozumienia w ramach „udziału” od konsensusu wypracowanego przez osoby współdziałające w granicach współsprawstwa.

Bibliografia

Źródła prawa

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)

Orzecznictwo

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 lutego 2013 r., II AKA 263/12, Lex nr 1293575.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 marca 2012 r., II AKA 10/12, Lex nr 1254309.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 21 lutego 2013 r., II AKA 18/13, Lex nr 1314689.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 grudnia 2004 r., II AKA 223/04, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2005, nr 7–8, poz. 121.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 listopada 2005 r., II AKA 343/05, Lex nr 183835.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 kwietnia 2007 r., II AKA 431/06, Lex 312513.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 kwietnia 2012 r., II AKA 72/12, Lex nr 1171012.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 września 2001 r. II AKA 150/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2002, nr 3, poz. 42.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 marca 2013 r., II AKA 568/12, Lex nr 1313274.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 5 stycznia 2011 r., II AKA 382/10, Lex nr 846483.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 marca 2009 r., II AKA 155/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 9, poz. 42.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2003 r., II AKA 257/03, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2004, nr 4, poz. 41.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2 listopada 2004 r., II AKA 119/04, Lex nr 584149.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II AKA 168/08, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2008, nr 12, poz. 35.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 lipca 2009 r., II AKA 132/00, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2009, nr 9, poz. 43.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 13 listopada 2008 r., II AKA 166/08, Lex nr 477857.

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 lipca 2002 r., II AKa 148/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2003, nr 5, poz. 59.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 listopada 2009 r., II AKa 188/09, Lex nr 560532.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 października 2005 r., II AKa 194/05, Lex nr 166008.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 6 czerwca 2005 r., sygn. II AKa 105/05, „Prokuratura i Prawo” – wkładka 2006, nr 7–8, poz. 16.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 22 listopada 2012 r., II AKa 226/12, Lex nr 1237097.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 października 2006 r., II AKa 174/06, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007, nr 7–8, poz. 87.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 października 2012 r., II AKa 212/12, Lex nr 1294812.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 25 marca 1999 r., II AKa 45/99, Lex nr 38572.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 grudnia 2012 r., II AKa 315/12, Lex nr 1246962.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 marca 2013 r., II AKa 365/12, Lex nr 1335775.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 27 czerwca 2012 r., II AKa 170/12, Lex nr 1213778.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2009 r., III KK 304/08, Lex nr 598087.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2008 r., II KK 92/07, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2008, nr 1, poz. 1100.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2008 r., IV K 389/07, Lex nr 346607.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2007 r., WA 15/07, Lex nr 311181.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2013 r., V KK 405/12, Lex nr 1314496.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2009 r., WA 9/09, Lex nr 598117.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2010 r., II KK 199/09, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2010, nr 1, poz. 635.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2008 r., V KK 141/08, Lex nr 469416.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2003 r., V KK 193/02, Lex nr 78390.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 lutego 2011 r., IV KK 124/10, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2011, nr 1, poz. 289.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2010 r., V KK 150/10, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych” 2010, nr 1, poz. 1442.

Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r., II KK 67/04, Lex nr 141305.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2012 r., IV KK 114/12, Lex nr 1235893.